

УДК 821.111-4

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/27.203928>

Тетяна СТАРОСТЕНКО,

orcid.org/0000-0003-2343-105X

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської філології

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(Харків, Україна) *Tinatroitckaja@gmail.com*

ОБРАЗИ ШАНХАЯ І ГОНКОНГУ У ТРАВЕЛОЗІ ВІЛЬЯМА СОМЕРСЕТА МОЕМА «НА КИТАЙСЬКІЙ ШИРМІ»

У статті пропонується аналіз образів головних китайських міст першої половини ХХ сторіччя, представлених у нарисах Вільяма Сомерсета Моема «На китайській ширмі». Актуальність дослідження визначається вимогами сучасного світового літературознавства, в рамках якого відбувається інтенсивне вивчення міжкультурного діалогу в контексті творів колоніальної та постколоніальної літератури.

Метою статті є реконструкція образів Шанхая та Гонконгу в травелозі Вільяма Сомерсета Моема «На китайській ширмі».

Основна увага дослідження зосереджена навколо чотирьох вагомих хронопомічних центрів – Янцзи, Шанхая, Гонконгу, Пекіну. Доводиться, що в травелозі Моема Шанхай набуває тривимірності і характеризується трьома ознаками: шум, запах, населення. Азіатський простір зображено крізь призму англійського колоніального суспільства, зокрема через світосприйняття 17 європейців на чужині. Перспектива місцевого населення відсутня, таким чином, специфікою малої прози є «одностороння» подача взаємовідносин між представниками різних культур. Культурний діалог у тексті Моема будується за типом «свій – чужий». Верстви китайського населення не привертають уваги письменника з позиції різноманітності, таким чином втрачаючи в очах англійців свою багатошаровість. У фокусі зображення – «coolie» та їхній батрацький спосіб життя. Хронопом міста звужений до опозицій «іноземець-чоловік» – «іноземка-жінка» – «жовта дружина» – «китаєць-слуга», що говорить на користь споживацького світосприйняття британських представників на чужих територіях. Часові виміри характеризуються двома формами добового часу – день і ніч, де остання асоціюється зі смертю та переосмисленням долі. Відкритий географічний простір Янцзи стає уособленням стихійних сил, спрямованих проти тяжко працюючої людини. Ріка виступає символом Китаю загалом, що характеризується двома лексемами: «величний і жахливий». Образи Гонконгу та Пекіну набувають ореолу містичності та представлені в нарисах фрагментарно. Міста мисляться як відправна точка чи шлях постачання свіжих облич у Шанхай.

Ключові слова: архітектоніка твору, опозиція «Схід – Захід», «своє – чуже», «інакшість», орієнталізм, жанрова дифузія, рефлексія, травелог.

Tetiana STAROSTENKO,

orcid.org/0000-0003-2343-105X

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at English Philology Department

of H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) *Tinatroitckaja@gmail.com*

THE IMAGES OF SHANGHAI AND HONG KONG IN THE TRAVEL BOOK “ON A CHINESE SCREEN” BY WILLIAM SOMERSET MAUGHAM

The article provides a detailed analysis of the images of the main Chinese cities of the first half of the XXth century, presented in the sketches by William Somerset Maugham “On a Chinese Screen”. The topicality of the investigation is predetermined by the requirements of the contemporary world literary criticism, which presupposes an intensive study of intercultural dialogue within the context of colonial and post-colonial literature.

The aim of the article lies in the reconstruction of the images of Shanghai and Hong Kong in William Somerset Maugham’s travel book “On a Chinese Screen”.

In the focus of the study there are four major chronotopic centers – Yangtze, Shanghai, Hong Kong, and Beijing. It has been proved that Shanghai, represented in the travel book by Maugham, acquires three-dimensional characteristics, embracing three significant vectors: noise, smell and population. The Asian space is portrayed through the prism of English colonial society, suggesting the worldview of 17 Europeans abroad. The perspective of the local population is eliminated. The specificity of the small prose by the author is “one-sided” presentation of cross-cultural relationships. The structure of the cultural dialogue in the text by Maugham reflects the scheme “native – alien”. The layers of the Chinese society don’t attract the writer’s attention from the point of its diversity, in such a way acquiring a form of a mass

in the eyes of the foreigners. The depiction is focused on the coolies and their lifestyle of laborers. Thus, the chronotope of the city is narrowed down to the oppositions of “a foreigner-man” – “a foreigner-woman” – “a yellow wife” – “a Chinese servant”, which reflects a consumer type of approach of British representatives towards the foreign territories. The temporal dimensions are characterized by two forms of daily time, which is day and night, when the last one is associated with the death and the rethinking of the destiny. The open geographical space of the Yangtze becomes the epitome of the natural forces directed against a hardworking person. The river becomes a symbol of China, viewed as “the great and terrible”. The images of Hong Kong and Beijing acquire a halo of mysticism and tend to be fragmentary. The cities are thought of as a starting point or a tunnel, supplying a bunch of fresh faces to Shanghai.

Key words: *architectonics of the work, opposition “East – West”, “native – alien”, “otherness”, orientalism, genre diffusion, reflection, travelogue.*

Постановка проблеми. У колоніальній та постколоніальній літературі дихотомія «Схід – Захід» має виражений характер. Геополітичні доктрини та імперська експансія, цивілізаційні ідеї, дві світові війни призвели до того, що ХІХ–ХХ сторіччя позначені інтенсивним втягуванням неєвропейських народів у світові інтеграційні процеси. У цей історичний період Схід мислиться як об’єкт освоєння, місце збагачення чи вигнання, постає як міфологізований образ і стає джерелом натхнення. У результаті розвиненого діалогу культур, який триває досі, відбувається долучення письменників до «макросвіту». Письменники-колоністи створили власний образ східної людини, що набув двоїстого значення в контексті світоглядної і культурної проблеми «інакшості». Як наслідок, орієнталістська література містить потужний потенціал для вивчення історичного, політичного та суспільного життя ХХ сторіччя та дає уявлення, в яких декораціях створювалася нова модель світу.

Одним із творців образу «англійського Сходу» є Вільям Сомерсет Моєм. Його тревелог «На китайській ширмі» (“On a Chinese Screen”, 1922), створений під час подорожі по річці Янцзи у 1919–1920 роках, віддзеркалює Китай першої половини ХХ сторіччя. На фоні східних декорацій минає життя представників англомовного суспільства (місіонерів, консулів, офісних клерків британських компаній, моряків, контрабандистів) та місцевого населення епохи розпаду імперій.

Незважаючи на виражений інтерес до прози Моєма, зокрема романної творчості, а також значимість та специфічність зазначених нарисів у контексті колоніальної тематики, збірка «На китайській ширмі» залишається маловивченою. Широкий пласт літературознавчих і критичних робіт присвячено «класичним» або «програмним» творам Моєма, що говорить про серйозні перспективи дослідження. Біографія Моєма китайського періоду має фрагментарний характер. Англомовні джерела та ресурси пострадянського простору представляють опосередкований аналіз вказаної літературної праці. Статті китайських дослідни-

ків пропонують філософське бачення авторської картини світу та є малоінформативними.

Аналіз досліджень. У рамках постколоніальної теорії, сформульованої вперше у 1978 році Едвардом Саїдом у його праці «Орієнталізм», що стала «культовим текстом» як для постколоніальної літератури, так і для сучасної літературознавчої компаративістики, висловлюється ідея існування бінарної опозиції Заходу і Сходу за формулою «Ми – Вони» (Саїд, 2001: 17). Ідея набула подальшого розвитку в роботах ученого «Світ, текст і критик» і «Культура й імперія» (1993).

Безпосередні дослідження орієнтальної тематики в літературних текстах, зокрема «екзотичних» творах Вільяма Сомерсета Моєма, малочисельні і мають критичний характер. Серед таких – статті китайських літературознавців Ge Guilu «The Scene of a Chinese Screen: Chinese Image in W.S. Maugham’s View» та HU Shuiqing «Three Images of China in On a Chinese Screen». Для англомовних досліджень характерні оглядовість і абсолютизація гендерного підходу.

Тревелог «На китайській ширмі» з точки зору його жанрової своєрідності аналізується в дисертаційному дослідженні О.А. Чивильгиної «Жанрово-тематична своєрідність малої прози Сомерсета Моєма». Дослідниця вводить такі поняття, як «моємовський персонаж» і «стиль Моєма» (Чивильгіна, 2018: 3), вивчає феномен жанрової дифузії в малій прозі письменника. У рамках компаративного аспекту мають місце елементи зіставного аналізу екзотичної малої прози Сомерсета Моєма та його сучасників (Р. Кіплінга, Д. Лондона, Г. Р. Хаггарда). Реалізується спроба трактування творчості С. Моєма в рамках гендерного підходу. Чивильгіна наголошує на «змішаній» жанровій природі творів британського автора, що несе в собі риси літератури і журналістики та характеризується як «literary journalism» (Чивильгіна, 2018: 5).

О. Л. Пивоварова звертається до орієнтальної теми у творчості письменника, спираючись на матеріали іншої збірки, а саме «Трепіт листа: маленькі історії островів Південного моря».

Дослідниця виявляє жанроформуючі фактори та наголошує на циклоформуючих зв'язках цієї субжанрової форми, говорячи про характер моделюючих факторів циклу оповідань на змістовому та структурному рівнях (Пивоварова, 2008: 4).

Мета статті – реконструкція образів Шанхая та Гонконгу в нарисах Вільяма Сомерсета Моєма «На китайській ширмі».

Методи дослідження: текстуальний аналіз з елементами порівняльної типології; біографічний метод, що дає змогу розглянути роботу Моєма в контексті його життєвого та творчого шляху; історико-літературний та порівняльно-історичний методи.

Виклад основного матеріалу. Проблема-тика «англійська література і Схід» стає характерною для ключових творів «нової», «перехідної» літератури ХХ сторіччя. Якщо сучасникам Вільяма Сомерсета Моєма притаманні чітко виражені антиколоніальні настрої (Дж. Оруел, есе “Shooting an Elephant”) чи занурення в таємничу екзотику Сходу (праці Р. Кіплінга), то Моєм виступає захисником імперії, яку представляє опосередковано, британським патріотом та спостерігачем. Робота «On a Chinese Screen» (1922) створена в жанрі травелогу, що є доволі старим і розвивається за часів античності. Сучасний дослідник Ролан Ле Унен пов'язує зародження жанру путьових записок із подорожжю Геродота (біля 484 року до н.е. – біля 425 року до н.е.) до Персії, Єгипту та Вавилону у V сторіччі до н.е. та «Анабасису» Ксенофонта (не пізніше 444 до н.е. – не раніше 356 до н.е.) (Le Huenen, 1990: 11). Хрестові походи дали поштовх розвитку торгівлі між Європою та Азією. Їх невдача призвела до нових пошуків шляхів до Індії і казкових земель Катай (Cathay) і Сипанго (Cipango). При цьому необхідно розуміти, що імперія Катай на той час об'єднувала Тайлан (Тайланд), Сивканг (В'єтнам) і Хан Куо (Корею).

Моєм звертається до орієнтальної теми періоду згасання світових імперій, подорожуючи по так званому «пізноімперському світові» та зобразивши останні дні колоніалізму в Китаї. Як свідчать біографи письменника, Моєм впливає з Ліверпуля в серпні, заїжджає за Хекстоном (своїм незмінним супутником) у Чикаго, з яким узимку – весною 1919/1920 року протягом півроку подорожує вздовж річки Янцзи (1500 миль). Подорож завершується в Гонконзі, куди Моєм та Хекстон приїздять із Шанхая (Ливергант, 2012: 1).

Нариси «На китайській ширмі» («On a Chinese Screen») представляють собою галерею англійських характерів на фоні китайського пейзажу.

Представлені автором оповіді мають форму замальовок, виконаних крізь призму європейськості, так званий “European taste of Chinese” (Maugham, 1922: 25). Тематично в архітектоніці нарисів можна виокремити такі елементи: 1) деталізований опис місцевості, архітектури та інтер'єру; 2) англієць (консул, місіонер, бізнесмен, лікар, моряк) і Китай; 3) китайці та християнство; 4) “coolie” як нижчий пласт китайського суспільства; 5) жінка та колоніалізм; 6) чай, опіум, алкоголь та місцеві ритуали; 7) опозиція минуле у його величності – сьогодення в контексті світової історії.

Тексти В. С. Моєма містять чотири вагомих хронопомічних центра: Yangtze, Shanghai, Hong Kong, Peking (сучасний Beijing). При цьому найчастотнішим просторовим елементом є Yangtze (Янцзи) – найдовша річка Євразії (6300 км), третя за довжиною у світі після Нілу та Амазонки: “All day I had been dropping down the river” <...> “All day, as for seven days before, my five rowers, standing up, had rowed, and there rang still in my ears the monotonous sound of their oars against the wooden pin that served as a rowlock” (Maugham, 1922: 94). Янцзи присвячено окремий структурний елемент нарисів “The Song of the River” (Maugham, 1922: 129). Ріка протікає через 11 регіонів провінційного рівня та місто центрального підпорядкування Шанхай і є уособленням стихійних сил природи проти маленької людини, символом протистояння. У нарисах немає спокійного зображення води. Вона завжди виступає протиставленням тяжко працюючому місцевому населенню. Семантично ємкими є описи: “the turbulent rapids” (Maugham, 1922: 94); “You hear it from the trackers, a more breathless chant, as they pull desperately against the current” (Maugham, 1922: 129); “they pull with all their strength, like men possessed, bent double; and sometimes in the extremity of their travail they crawl on the ground, on all fours, like the beasts of the field” (Maugham, 1922: 129); “They strain, strain fiercely, against the pitiless might of the stream” (Maugham, 1922: 129). Знаходячись наче над зображуваним життям, на жодну мить не стаючи його частиною, на відміну від ряду інших творів, оповідач Моєма виносить вердикт: “the great and terrible Yangtze” (Maugham, 1922: 179).

Мотив узгодженої неволі пронизує усю збірку нарисів. “The Chinese always have had masters and they always will”, – висловлює думку Henderson (Maugham, 1922: 68). “In China it is man that is the beast of burden”, – підбиває підсумок письменник (Maugham, 1922: 79). У тексті цитуються слова китайського містика: “To be harassed by the wear and tear of life, and to pass rapidly through it without

the possibility of arresting one's course, – is not this pitiful indeed? To labour without ceasing, and then, without living to enjoy the fruit, worn out, to depart, suddenly, one knows not whither, – is not that a just case for grief?” (Maugham, 1922: 79). Відомо, що під час візиту Моем зустрічається із китайським філософом, відбитки розмов із яким, ймовірно, знаходять місце в тілі травелогу: “During his 1919–20 trip to China, English writer Somerset Maugham paid a special visit to Gu Hongming, an Edinburgh-educated Chinese philosopher and so-called ‘Confucian Sage’” (Chunmei, 2014: 1).

При цьому не тільки людина, а й китайська рослинність, підпорядкована організованому порядку: “*Firs and bamboos grow in the hollows as though placed there by a skillful gardener with a sense of ordered beauty to imitate formally the abandon of nature*” (Maugham, 1922: 71). Ідея імітації, таємничості, різності поверхневого та глибинного, прихованого від ока європейця, висловлюється неопосередковано: “*you have no clue to their mystery strange to you as you strange to them*” (Maugham, 1922: 234); “*a mysterious significance*” (89); “*shelter the magic*” (98); “*a mystery which is not of earth*” (Maugham, 1922: 71). Наголошується на неможливості долучитися до китайської таємничості без загрози її руйнування: “*Alas, I was like a man who should tear a butterfly to pieces in order to discover in what its beauty lay*” (Maugham, 1922: 98).

Природничий шарм Китаю (Maugham, 1922: 23, 89, 181, 184, 186, 215, 221) протиставлений незручній хаотичності міста. “*Shanghai, I said, the plague spot of the East*”, – характеризує його один із героїв Моема, американець (Maugham, 1922: 83). Елементами деталізації простору стають речі/люди з ознаками бідності та бруду: “*a shabby Chinese house crowded with people <...> very dirty and smelly*” (Maugham, 1922: 117); “*the working man stinks*” (Maugham, 1922: 142); “*it makes social intercourse difficult to persons of a sensitive nostril*” (Maugham, 1922: 142); “*the Chinese live all their lives in proximity of very nasty smells. <...> Their nostrils are blunted to the odours that assail the Europeans*” (Maugham, 1922: 142); “*up the Yangtze <...> the great junks*” (Maugham, 1922: 144). У зазначеному ключі характерне поняття рівності: “*The intention of the ‘sanitary convenience’ has destroyed the sense of equality in men*” (Maugham, 1922: 143). Наголошуючи на нерівності між іноземцями та місцевим населенням, Моем зазначає певний характер рівності в середині суспільства: “*In the East man is man's equal in a sense you find neither in Europe nor in America*” (Maugham, 1922: 141).

Для англійців, що роками користуються дарами та багатством Сходу, китайське місто залишається чужим, протиставленим рідній, близькій за духом Англії: “*He felt a horror of the winding multitudinous streets of the Chinese city, and there was something ghastly and terrible in the convoluted roofs of the temples with their devils grimacing and tortured. He loathed the smells that assaulted his nostrils. And the people. Those myriads of blue clad coolies, and the beggars in their filthy rags, and the merchants and the magistrates, sleek, smiling, and inscrutable, in their long black gowns. <...> He hated the country. China*” (Maugham, 1922: 202–203).

При цьому “coolie” – єдиний пласт населення Шанхая, якому автор співчуває, що відчувається майже в кожному нарисі травелогу: “*you see old men without an ounce of fat on their bodies, their skin loose on their bones, wizened, their little faces wrinkled and apelike, with hair thin and grey; and they totter under their burdens to the edge of the grave in which at last they shall rest*” (Maugham, 1922: 79); “*our rickshaw boys were hot with sweat*” (68); “*the inn with the most ragged of my coolies*” (Maugham, 1922: 141). Сам займенник “my” в останній цитаті несе відповідне семантичне навантаження, створюючи певне відчуття інтимності: “*He was bear-headed and bear-foot. He looked no different from any of the thousands of coolies in their monotonous blue that you passed every day in the crowded streets of the city. <...> He was slightly built, of the middle height, <...> standing on those beautiful feet of his*” (Maugham, 1922: 227). Образи “coolie” різноманітні: “*coolie carrying a lantern*” (Maugham, 1922: 40); “*his soul was like the raw shoulders of the coolies*” (Maugham, 1922: 53); “*The bearers went along with a swinging stride*” (Maugham, 1922: 134); “*the coolie on the road, bearing his load*” (Maugham, 1922: 77); “*the coolies go, <...> sidling quickly, with their eyes on the ground to choose the spot to place their feet, and on their faces the strained, anxious expression*” (Maugham, 1922: 79).

Натомість, незважаючи на відчутні імперські погляди письменника, цілковиту відданість Великобританії, останній не створює жодного позитивного образу ані англійця, ані американця, серед яких живе тривалий час. Іноземці, представлені в нарисах, проживши 10, 20 і навіть 30 років у Китаї, виявляють неосвіченість, неглибоке розуміння Азії, іноді виражену зневагу, що межує з ненавистю до місцевого населення чи китайських речей: “*he hated the Chinese with a hatred beside which his wife's distaste was insignificant*” (Maugham, 1922: 53); “*though he spoke fluent Chinese, when one of his ‘boys’ did something to displease him, he abused*”

him rudely in English” (Maugham, 1922: 125); *“He has lived in China for five years, but takes no interest in the race whom in all likelihood the best years of his life will be spent”* (132); *“He was ignorant of the history, art, and literature of China. He wanted to increase his church membership”* (Maugham, 1922: 145); *“I haven’t got a single Chinese thing in my house”* (Maugham, 1922: 213); *“He had been in China for thirty years, and he prided himself on not speaking a word of Chinese”* (Maugham, 1922: 212); *“He was pleased to be an Englishman”* (Maugham, 1922: 196); *“you will be somewhat absurd if you mention your admiration to the old residents of China”* (Maugham, 1922: 78); *“I don’t want anything Chinese as long as I live”* (Maugham, 1922: 212); *“that foreign woman should marry a Chinese at all filled him with indignation”* (Maugham, 1922: 117). Однак байдужість англійців до іноземного простежується не лише у векторі «англієць – азіат», а й у інших напрямках і підкреслюється Моємом крізь ставлення до літератури: *“She was infinitely bored when you spoke to her of Tolstoi or Chekov; but grew animated when she talked of Jack London”* (Maugham, 1922: 28).

Китайці в тексті Моєма представлені у двох основних іпостасях: як “collie” або в служінні іноземцям, зокрема англійцям чи американцям. Поряд із цим більшість іноземців живе із китайськими жінками: *“Italians both had Chinese wives”* (Maugham, 1922: 124); *“ he has a little yellow wife and four children”* (Maugham, 1922: 108); *“Marriage is no use to a man who lives in China”* (Maugham, 1922: 212). Позбавлена вроди англійка виходить за китайця, стаючи його другою дружиною, пояснюючи свою пристрасть зовнішністю обранця: *“There is something in the way his hair grows on his forehead that I can’t help liking”* (Maugham, 1922: 121). Мають місце поодинокі випадки приятельських стосунків між білими людьми і представниками місцевої культури, “friendship with Chinese” (Maugham, 1922: 180). Між тим ставлення китайців до своїх жінок жахає англійок колоніального суспільства: *“she could not help being revolved at the way in which Chinese women were treated”* (Maugham, 1922: 63). Позначені характерні національні риси населення жовтої землі: *“the natives always ready to offer hospitality to a white man”* (Maugham, 1922: 20); *“his exquisite courtesy”* (Maugham, 1922: 24); *“indolent curiosity”* (Maugham, 1922: 92); Chinese perfect manners (Maugham, 1922: 30), одяг (Maugham, 1922: 120).

У тексті має місце протиставлення «стародавній Китай – сучасність». Минула велич

Китаю мислиться в ностальгічному ключі: *“He talked to me with melancholy of the state of China. A civilization, the oldest the world had known, was now being ruthlessly swept away. The students who came back from Europe and from America were tearing down what endless generations had built up, and they were placing nothing in its stead. They had no love of their country, no religion, no reverence”* (Maugham, 1922: 24). Китай – імперія, закрита від Старого Світу, процвітала тисячоліттями. Сучасний Моєму Китай, долучений до світової історії, гине: *“the lamentable decay of China”* (Maugham, 1922: 105).

Основні характеристики сучасного Моєму Шанхая включають: *“the melancholy dead”* (89); *“it is a city of a thousand noises”* (Maugham, 1922: 233); *“crowded”* (Maugham, 1922: 232); *“But Shanghai is very hot”* (Maugham, 1922: 68). Хронотоп міста звужений і зосереджений навколо кола англійських колоністів: *“in China everyone knows everything about everyone”* (Maugham, 1922: 117). Порушуються питання нормальності, що у світі на перехресті культур може визначатися по-різному. *“The normal is the rarest thing in the world”*, – доходить висновку автор (Maugham, 1922: 173).

Китай осмислюється автором у контексті світового бізнесу, під яким розуміються торгівля опіумом та “opium dens” (Maugham, 1922: 60), функціонування шанхайських ринків (Maugham, 1922: 44) і портів: *“The port lived on its export of tea and the change of taste from Chinese to Ceylon had ruined it”* (Maugham, 1922: 110).

Незважаючи на те, що в архітектоніці травелогу місцем дії майже виключно стає Шанхай, Гонконг, як і Пекін, згадується кілька разів як відправна точка подорожі окремих героїв чи у зв’язку з роботою фірм та їх представників: *“He might have been a skipper out of a job or the agent of some foreign firm in Hong Kong”* (Maugham, 1922: 163).

На відміну від скептицизму героїв своїх нарисів, оповідач, хоч і не проявляє негативізму до екзотичності східної країни, все ж постійно подумки осмислює її порівняно з Європою. Китайські пейзажі та китайська архітектура незмінно повертають його у Старий Світ: *“Ah, just then I could not look at Tibetan banners or celadon cups; for I saw the Parthenon, severe and lovely, and beyond, serene, the blue Aegean”* (Maugham, 1922: 210).

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що книга нарисів Вільяма Сомерсета Моєма є художньо обробленою автобіографічною рефлексією часу, проведеного письменником у Китаї. Спостерігач і скептик, автор пред-

ставляє галерею європейських характерів, вписаних у часопростір ключових китайських міст – Пекіну, Гонконгу і переважно Шанхая. Схід зображено крізь призму колоніального суспільства, а саме через світосприйняття 17 європейців на чужині, зокрема англійців. Перспектива місцевого населення відсутня, таким чином, специфікою малої прози є «одностороння» подача взаємовідносин між представниками різних культур. Відношення у

тексті Моема будуються за типом «свій – чужий», в основі яких покладено взаємну вигоду. Шанхай набуває тривимірних параметрів: шум (тисяча звуків), запах, і натовп. Замість місцевої ієрархії представлена ієрархія колоніального британського суспільства. Образи китайців набувають чи не єдиної іпостасі – “coolie”. Гонконг позначено коефіцієнтом таємничості. У тексті травелогу душа міста залишається непізнаною, як і його обличчя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ливергант А. Я. Сомерсет Моэм. URL: <https://www.rulit.me/books/somerset-moem-read-282450-139.html>.
2. Пивоварова Е. Л. Поэтика цикла рассказов У. С. Моэма «Трепет листа: маленькие истории островов юного моря»: автореф. дис. ... канд. филол. наук. : 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (литература стран германской и романской языковых семей)». Воронеж : ВГУ, 2008. 24 с.
3. Саїд Е. В. Культура й імперіялізм / пер. з англ. К. Ботанова, Т. Цимбал. Київ : «Критика», 2007. 608 с.
4. Саїд Е. В. Орієнталізм / пер. з англ. В. Шовкун. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 511 с.
5. Чивильгина О. А. Жанрово-тематическое своеобразие малой прозы Сомерсета Моэма : автореф. дис. ... канд. филол. наук. : 10.01.03 «Литература народов стран зарубежья (западноевропейская литература и литература США)». Самара, 2018. 24 с.
6. Chunmei Du. (2014). Travel along the Mobius Strip: Somerset Maugham and Gu Honming East of Suez. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07075332.2013.820776> [in English].
7. Le Huenen R. (1990). “Qu’est-ce qu’un recit de voyage”, dans Les modeles du recit de voyage. *Litterales*, 7. Paris : X-Nanterre, 11–27 [In French].
8. Maugham W. S. (1922). *On a Chinese Screen*. London : William Heinemann, 237 p. [in English].

REFERENCES

1. Livergant A. Ya. (2012). Somerset Moem [Somerset Maugham]. URL: <https://www.rulit.me/books/somerset-moem-read-282450-139.html> [in Russian].
2. Pivovarova E. L. (2008). Poetika tsykla rasskazov W. S. Moema “Trepet lista: malenkie istorii ostrovov yuzhnogo moria”. [The poetics of the short stories’ cycle “The trembling of a leaf: little stories of the South Sea islands”]. *Extended abstract of candidate’s thesis*. Voronezh : VGU [in Russian].
3. Said E. W. (2007). *Kultura i imperyalizm. [Culture and Imperialism]*. (K. Botanova, T. Tsymbal, Trans). Kyiv : Krytyka [in Ukrainian].
4. Sayid E. W. (2001) *Orientalizm [Orientalism]*. (V. Shovkun, Trans). Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
5. Chivilgina O. A. (2018). Zhanrovo-tematicheskoie svoieobrazie maloi prozy Somerseta Moema. [Genre-thematic peculiarities of little proze by Somerset Maugham]. *Extended abstract of candidate’s thesis*. Samara [in Russian].
6. Chunmei Du. (2014). Travel along the Mobius Strip: Somerset Maugham and Gu Honming East of Suez. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/07075332.2013.820776> [in English].
7. Le Huenen R. (1990). “Qu’est-ce qu’un recit de voyage”, dans Les modeles du recit de voyage. *Litterales*, 7. Paris : X-Nanterre, 11–27 [In French].
8. Maugham W. S. (1922). *On a Chinese Screen*. London : William Heinemann, 237 p. [in English].